puțin îndepărtate una de alta și, în sfîrșit, de faptul că sînt grafii care nu comportă nici o explicație (p. 23—24).

Lucrarea este împărțită în două părți: prima, un fel de introducere la cea de a doua, cuprinde prezentarea limbii române din secolele al XIII-lea — al XV-lea; partea a doua, mult mai mare, se ocupă de limba română din secolul al XVI-lea. Fiecare dintre cele două părți începe cu o introducere asupra condițiilor istorice în care au apărut aceste texte. Subliniem atenția deosebită pe care autorul o acordă problemei apariției primelor texte românești. Atît în partea I cît și în partea a II-a, materialul este grupat în diviziunile obișnuite în lingvistică: fonetică, morfologie, sintaxă și lexic. În fiecare diviziune, materialul este grupat pe regiuni geografice pentru a putea trage concluzii de ordin lingvistic. Între diviziunile amintite fonetica ocupă un spațiu mai important, deoarece multe dintre problemele discutate nu au fost pînă acum pe deplin elucidate. O importanță mare se dă și problemelor lexicului din secolul al XVI-lea. În discutarea faptelor puse de cercetarea lexicului, autorul a avut în vedere că vocabularul este constituit din fondul principal lexical și restul vocabularului.

Față de volumul al VI-lea din „Istoria limbii române", volumul cuprinde în plus și o „anexă" cu două probleme de amănunt, care nu au fost cuprinse în corpul lucrării: 1. „Cele mai vechi traduceri românești de cărți religioase. Considerații asupra datării și localizării lor". 2. „Raportul dintre versiunea românească din *Codicele Voronețean* și versiunea din *Apostolul* lui Coresi".

Datorită bogăției de material și a modului nou în care acesta a fost interpretat, cartea acad. Al. Rosetti este o lucrare de care va avea nevoie orice cercetător al istoriei limbii române.

MARIUS SALA

O PROBLEMĂ DE LINGVISTICĂ MULT DISCUTATĂ ÎN ZILELE NOASTRE: *SENSUL CUVÎNTULUI*

Printre problemele de lingvistică generală mult discutate în ultima vreme este și aceea a sensului cuvîntului. Contribuția cea mai însemnată la această discuție au adus-o lingviștii sovietici. Revista «Voprosî Iazîkoznaniia» a publicat, în ultimii ani, cîteva lucrări importante ale lingviștilor sovietici și ale altor lingviști, lucrări în care sînt studiate diversele aspecte ale laturii semantice a cuvîntului. În cele ce urmează vom face o prezentare sumară a acestor lucrări. Prima, publicată în «Voprosî Iazîkoznaniia», nr. 2 din 1953, se intitulează «Sensul cuvîntului» și aparține regretatului lingvist sovietic A. I. Smirnițki.

Pornind de la teza cea mai răspîndită, care susține că sensul cuvîntului reprezintă legătura dintre un complex sonor cu obiectul denumit de acesta, Smirnițki arată că dacă sensul ar fi o legătură, un raport, toate cuvintele ar avea același sens, pentru că, în general vorbind, legătura dintre sunetele cuvîntului și obiectul denumit de acesta este una și aceeași. Or, după cum se știe, fiecare cuvînt își are sensul lui. Pe de altă parte, dacă este adevărat că cuvîntul are mai multe sensuri, atunci sensul nu poate fi numai o legătură, un raport.

Smirnițki arată că sensul cuvîntului nu este nici obiectul denumit de acesta. Există cuvinte (*centaur, înger, magie, a deochia* etc.) care nu denumesc obiecte sau fenomene reale, dar care au totuși un sens precis.

Tendința de a confunda sensul unui cuvînt cu obiectul sau fenomenul denumit provine din faptul că sensurile cuvintelor sînt determinate de existența obiectelor și fenomenelor reale, denumite de aceste cuvinte. Chiar la baza reprezentărilor fantastice, a figurilor mitologice etc., se află anumite fenomene ale realității, fenomene abstractizate de conștiința oamenilor și combinate în mod fantastic în reprezentări și imagini care nu mai corespund nici unei realități. Rezultatul unei astfel de combinații este și cuvîntul *rusalcă* «ființă cu trup jumătate de femeie, jumătate de pește și care trăiește în apă». Este însă evident că dacă n-ar exista femei și animale acvatice, oamenii n-ar putea crea imaginea rusalcii. De aceea cuvintele cu «sensuri fantastice» sînt tratate inconștient ca cuvinte cu «sensuri reale». Însăși prezența cuvîntului creează impresia că există un obiect sau un fenomen corespunzător.

BDD-A10356 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:54:48 UTC)

Pînă la acest punct, explicaţia sensului pare puţin paradoxală: obiectul denumit de cuvînt nu poate constitui sensul acestuia şi totuşi sensul e determinat de obiect. Înseamnă că sensul cuvîntului e altceva decît obiectul denumit de cuvînt sau decît simpla legătură dintre cuvînt şi obiect. Sensul cuvîntului trebuie să fie ceva ce corespunde obiectului şi nu obiectul însuşi. Acest ceva, care reprezintă sensul cuvîntului, este, după Smirniţki, oglindirea în conştiinţă a obiectului, copia sa, mai mult sau mai puţin corectă.

Evident, între cuvînt şi obiectul denumit există o legătură, dar ea nu este directă, ci mijlocită. Ea nu există în afara reflectării obiectului respectiv în conştiinţa noastră, ci se înfăptuieşte tocmai prin această reflectare. Dacă reflectarea obiectului, legată de sunetele cuvîntului, constituie sensul acestuia, atunci sensul cuvîntului nu poate fi definit ca simpla legătură dintre sunete şi obiectul desemnat sau ca un raport al sunetelor faţă de obiect. Sensul cuvîntului este — arată Smirniţki — nu legătura dintre complexul sonor şi obiect, ci legătura dintre complexul sonor şi reflectarea în conştiinţa noastră a obiectului denumit. Fără această reflectare, legătura dintre complexul sonor şi obiect n-ar putea fi înfăptuită, deoarece ea ar fi întreruptă ori de cîte ori obiectul respectiv ar fi înlăturat din cîmpul percepţiei noastre şi nu ar exista, prin urmare, nici posibilitatea de a abstractiza şi generaliza.

Cum se aplică însă această definiţie dată sensului în cazul cuvintelor care nu denumesc obiecte reale şi care totuşi au un sens precis? Smirniţki arată că sensul cuvîntului nu este numai reflectarea unor obiecte reale, legată de un complex sonor, ci şi reflectarea anumitor fenomene psihice analoge, cum ar fi de exemplu diversele combinaţii fantastice care se produc în mintea oamenilor, pornind de la elemente reale, dar care nu există în realitate combinate în forma în care le-a combinat fantezia oamenilor. (Este cazul cuvintelor: *înger*, *strigoi*, *rusalcă* etc.).

Astfel, în privinţa sensului, Smirniţki distinge două cazuri:

1. (Cel fundamental) Complexul sonor — sensul — obiectul.

2. (Derivat) Complexul sonor — sensul. (Deci un caz în care sensului îi corespunde un obiect existent în realitate, altul în care nu-i corespunde).

Complexul sonor şi sensul merg totdeauna împreună (fără combinarea lor nu există cuvînt), în timp ce sensul şi obiectul real — aşa cum s-a arătat, nu se află totdeauna împreună. Acest al doilea caz este însă determinat de primul, de cazul fundamental.

Dar pentru că putem gîndi în tăcere, în sinea noastră, înseamnă că limba există într-un anumit sens şi fără sunetele materiale, reale. Evident, o asemenea existenţă a limbii are un caracter secundar şi presupune existenţa ei materială, sonoră.

Faptul că organele vorbirii sînt puse în mişcare în mod conştient face ca sunetele vorbirii să fie percepute ca o realizare materială a unor «reprezentări sonore» pe care le avem deja în minte. Şi într-adevăr, nu putem pronunţa un cuvînt dacă nu avem în conştiinţă amprenta sunetelor sale, reprezentarea lui sonoră. Dar această reprezentare nu este altceva decît rezultatul influenţei sunetelor reale asupra creierului şi ea nu putea să apară înainte ca aceste sunete reale să existe.

De aici reiese — arată Smirniţki — că sensul cuvîntului este legat atît de sunetele reale ale cuvîntului, cît şi de reflectarea lor în conştiinţă, în ambele cazuri el rămînînd acelaşi. Aşa se explică gîndirea interioară, în care cuvintele şi construcţiile gramaticale sînt folosite nu cu sunetele lor reale, ci cu reprezentările lor existente în conştiinţa noastră. Elementul fundamental, primar, îl formează legătura sensului cu sunetele reale ale cuvîntului, în timp ce legătura sensului cu «imaginea sonoră a cuvîntului» este secundară. Această «imagine sonoră» nu este altceva decît reflectarea în conştiinţă a sunetelor reale ale cuvîntului.

Sensul cuvîntului face parte din structura acestuia, ca un aşa-zis aspect intern. În raport cu acest aspect intern, sunetele joacă rolul unui înveliş material, necesar nu numai pentru a exprima sensul (a-l comunica), ci chiar pentru apariţia, existenţa şi dezvoltarea lui. Fără acest înveliş sonor material, influenţa realităţii asupra conştiinţei noastre nu ar

BDD-A10356 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:54:48 UTC)

avea ca rezultat ceea ce numim sens al cuvîntului.

În încheierea studiului său, Smirniţki, se opreşte puţin asupra cuvintelor-interjecţii, arătînd că întrucît emoţia, care constituie conţinutul acestor cuvinte, este şi ea, ca şi sensul cuvîntului, un fenomen al conştiinţei noastre, sfera noţiunii de sens al cuvîntului trebuie lărgită ca să cuprindă şi emoţia exprimată de interjecţie.

L. S. Kovtun, într-un articol intitulat «Despre sensul cuvîntului» («Voprosî lazîkoznaniia», nr. 5 din 1955), completează definiţia dată de Smirniţki sensului, arătînd că acesta reflectă categorii de obiecte sau fenomene generalizate în conştiinţa oamenilor şi nu obiecte sau fenomene izolate, şi că el are un caracter social ce decurge din natura socială a limbii. Această observaţie este însă făcută în treacăt, articolul fiind consacrat, în cea mai mare parte, problemei raportului dintre sensul cuvîntului şi noţiune. Kovtun caută răspuns la întrebarea, dacă reflectarea considerată de Smirniţki ca sens al cuvîntului coincide cu noţiunea, ştiut fiind că noţiunea este şi ea o reflectare în conştiinţa oamenilor a trăsăturilor generale şi esenţiale ale obiectului.

Combătînd unele afirmaţii ale lui D. P. Gorski [1], prin care acesta susţine că sensul cuvîntului nu e adecvat noţiunii, adică nu poate să exprime întregul conţinut al acesteia, Kovtun arată că sensul cuvîntului are totdeauna la bază noţiunea şi poate exprima la fel de bine atît noţiunea ştiinţifică, cît şi pe cea curentă, constituită în practica întregului popor, şi care într-o anumită măsură o contrazice sau o denaturează pe cea ştiinţifică. Astfel, între reflectarea realităţii prin sensul cuvîntului şi între reflectarea prin noţiune nu există deosebire. Sensul cuvîntului este realizarea noţiunii prin mijloacele unui anumit sistem lingvistic. Aceasta nu însemnează însă că el se identifică cu noţiunea. Sensul cuvîntului exprimă, prin noţiunea care stă la baza lui, realitatea obiectivă.

Sub un alt aspect, problema legăturii dintre sensul cuvîntului şi noţiune este studiată şi de lingvistul cehoslovac Fr. Travnicek [2]. Ideea studiului său este sugerată de una dintre tezele susţinute de E. M. Galkina-Fedoruk, şi anume: «fiecare cuvînt are un sens, dar nu fiecare cuvînt exprimă o noţiune logică, şlefuită, ca sinteză a aspectelor esenţiale ale fenomenelor sau obiectului. Omul văzînd ceva neplăcut pentru el exclamă „ptiu". Este oare această interjecţie un cuvînt? Evident că da, deoarece alţi oameni înţeleg că prin acest „ptiu"! se exprimă un dezgust. Cuprinde însă acest cuvînt o noţiune logică? Desigur, nu. Prin urmare, în unele cuvinte „noţiunea" şi „sensul" coincid, iar în altele nu există această coincidenţă, deoarece ele nu exprimă numai conţinutul gîndirii, ci şi alte sfere ale psihicului omenesc emoţia, voinţa» [3].

Bazat pe rezultatele cercetării psihicului omenesc, Travnicek respinge teza Galkinei-Fedoruk, arătînd că şi cuvintele care exprimă emoţia şi voinţa cuprind o noţiune logică, deoarece între gîndire şi celelalte sfere ale psihicului uman (emoţie, voinţă etc.) este o legătură strînsă. Sentimentele nu constituie un proces psihic cu totul izolat de procesul de cunoaştere. Sentimentul şi emoţia nu sînt altceva decît trăirea de către om a atitudinii sale faţă de ceea ce cunoaşte. Inteligibilitatea limbii se datoreşte faptului că limba reprezintă «realitatea nemijlocită a gîndirii». Aşadar dacă cuvîntul «ptiu!» este înţeles, înseamnă că el exprimă o noţiune. Dar întrucît este în legătură cu o anumită stare afectivă, el exprimă în acelaşi timp o noţiune şi o emoţie (un sentiment). Sentimentele şi voinţa sînt exprimate de cuvinte numai în legătură cu noţiunea, iar conţinutul noţional al cuvîntului constituie aici elementul de bază. În sprijinul teoriei lui Travnicek vine şi cunoscuta teorie a lui Lenin: «orice cuvînt generalizează».

Mergînd mai departe cu analiza, Travnicek arată că raportul dintre sentiment şi noţiune se prezintă sub două aspecte diferite:

[1] Vezi articolul „Contribuţii la problema formării şi dezvoltării noţiunilor". în *„Voprosî Filosofii"*, nr. 4, 1952.

[2] Vezi articolul „Unele observaţii în legătură cu sensul cuvîntului şi cu noţiunea" în *„Voprosî lazîkoznaniia"*, nr. 1, 1956.

[3] E. M. Galkina-Fedoruk, „Probleme principale de lingvistică în lucrările lui V. I. Lenin, în *„Innostranie iazîki v şkole"*, nr. 1, 1951, p. 9.

BDD-A10356 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:54:48 UTC)

1. Prin cuvintele *plăcere, neplăcere, bucurie, tristețe, iubire, ură, spaimă* etc. se exprimă noțiuni al căror conținut este sentimentul. Ele au apărut pe baza cunoașterii faptului că anumite obiecte posedă însușiri care ne produc un anumit sentiment. Aceste cuvinte pot fi numite emoționale. Ele seamănă cu celelalte (neemoționale : *pădure, munte, rîu* etc.), prin aceea că exprimă noțiuni (adică sînt o reflectare generalizată a însușirilor esențiale ale obiectelor) și se deosebesc de ele prin aceea că exprimă un rezultat specific al generalizării însușirilor obiectelor. În cuvintele neemoționale rezultatul generalizării este ideea abstractă despre obiectele denumite, iar în cele emoționale — este sentimentul produs de anumite obiecte.

2. Cu totul altul este raportul dintre noțiune și sentiment în cuvintele de tipul *bunicuț*. Aici rezultatul generalizării este ideea abstractă despre un anumit obiect, însoțită însă de un sentiment care poate fi foarte variat. Cuvintele de acest tip pot exprima de pildă simpatie, gingășie, admirație, dispreț, ironie etc. Ele ar putea fi numite cuvinte cu ton afectiv, pentru a fi deosebite de cele neutre sub raport afectiv, cum sînt cele de tipul *bunic*.

În cazul cuvintelor de tipul *bunicuț*, nuanța afectivă este exprimată prin sufixe derivative. Există însă și cuvinte nederivate, cu nuanță afectivă : *a crăpa* cu sensul de a mînca, *bostan* cu sensul de cap etc. În anumite condiții fiecare cuvînt poate căpăta o nuanță afectivă. Dar pe lingvist — după părerea lui Travnicek — trebuie să-l intereseze în special cuvintele în care tonul afectiv este permanent și care constituie prin urmare o categorie lexicală aparte. Celelalte cuvinte a căror expresivitate depinde de anumite condiții rămîn în atenția stilisticii.

Travnicek ajunge la concluzia că fiecare cuvînt exprimă o noțiune. Nu există cuvinte care să aibă numai sens. Această concluzie este valabilă pentru cuvintele propriu-zise, care fac parte din vocabularul limbii, nu și pentru cele «fictive» [1], rămase în afara cadrului limbii.

[1] Travnicek se referă la cuvintele care o dată cu pierderea sensului noțional își pierd și caracterul de cuvinte independente și devin sufixe.

Dintr-un unghi de vedere cu totul nou este privită problema sensului de lingvistul polonez E. R. Kurylovici [2]. El analizează sensul cuvîntului folosindu-se de metoda opoziției, metodă caracteristică fonologiei și admite, pentru cuvînt, un singur sens general care cuprinde cîteva sensuri particulare — adică sensul realizat în cîteva întrebuințări ale cuvîntului [3].

Sensul general al cuvîntului este independent de context (de aceea contextul nu ajută la definirea lui), în timp ce sensurile particulare sînt determinate totdeauna de context și deci nu pot fi definite decît cu ajutorul contextului.

Obiectul studiului lui Kurylovici îl constituie raportul dintre sensul cuvîntului și context. Întrucît sensul general al cuvîntului este independent de context, Kurylovici îl lasă de o parte, ocupîndu-se numai de sensurile particulare. La început, autorul subliniază rolul, cîteodată decisiv, pe care îl are contextul în ce privește sensul cuvîntului. De pildă, *eu, tu* etc. capătă înțeles deplin numai în raport cu contextul. Cuvintele *acesta, acela* pot să denumească un obiect sau să se refere la un substantiv din context.

Kurylovici distinge două feluri de contexte : sintactic și semantic. Contextul sintactic provoacă uneori modificarea globală a sensului (adică trecerea cuvîntului la o altă parte de vorbire). În propozițiile *cei orbi vor vedea, cei surzi vor auzi*, adjectivele *orbi* și *surzi* sînt folosite independent, fără sprijinul substantivelor determinate de ele. Această independență le face să capete sensul substantivelor (*oamenii orbi, oamenii surzi*), deși ca formă ele rămîn adjective.

Influența contextului sintactic asupra sensului cuvîntului este foarte ușor de stabilit. De exemplu, substantivele folosite cu funcția sintactică de determinant al verbului se transformă în adverbe. Sau, cînd limba nu posedă decît o singură formă pentru exprimarea perfectului compus și a perfectului simplu,

[2] Vezi articolul „Însemnări cu privire la sensul cuvîntului", în *„Voprosî Iazîkoznaniia"*, nr. 3/1955.

[3] Termenii „sens general" (sau „fundamental") și „sens particular" (sau „ secundar") sînt înlocuiți la Kurylovici prin „funcție semantică primordială" și „funcție semantică secundară".

BDD-A10356 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:54:48 UTC)

funcția perfectului compus este primordială, iar perfectul simplu este condiționat prin context, și anume, printr-un adverb sau alte forme verbale.

Influența contextului semantic asupra sensului este mai greu de definit. Cînd un cuvînt dat reflectă două sau mai multe realități fizice sau psihice diferite nu putem vorbi totdeauna de o polisemie a cuvîntului. De exemplu, cuvîntul *a mînca* în combinațiile *a mînca mere* și *a mînca omlete* are același sens, deși între cele două acte diferența fiziologică este mare. Aici avem a face cu o influență fictivă a contextului asupra sensului. De o influență reală putem vorbi — arată Kurylovici — numai atunci cînd contextul modifică în așa măsură sensul cuvîntului, încît acesta coincide cu sensul altui cuvînt (sau al altei construcții lexicale) existent(ă) în limbă. De exemplu, cuvîntul *bot*, folosit în sens primordial pentru animale, cînd este folosit în legătură cu omul devine sinonim cu *gură*, căpătînd un sens figurat.

Influența reală a contextului asupra sensului se produce și în cazul expresiilor. De exemplu, sensul expresiei *a-ți aprinde paie în cap* nu corespunde cu suma sensurilor cuvintelor care o compun, ci este determinat de context. (În cazul metaforelor — *stăpîna mării* = balenă — situația se schimbă puțin, deoarece *mare* își păstrează sensul propriu și constituie contextul semantic al cuvîntului).

Nu în toate cazurile sensurile derivate, particulare, sînt determinate de context. De exemplu, sensul afectiv al cuvîntului *bunicuț* este independent de context.

Kurylovici consideră mai importante, pentru cercetarea sistemului semantic al limbii, cuvintele în care funcția expresivă nu e dată de la început prin mijloace speciale (cum este cazul lui *bunicuț*), ci se definește prin context.

Pentru că la stabilirea cazurilor — arătate mai sus — de influență a contextului asupra sensului, Kurylovici s-a folosit de metoda opoziției, caracteristică fonologiei, el face și o analogie între aceste fenomene semantice și unele fenomene fonetice. De exemplu, același cuvînt poate avea sensuri diferite așa cum același sunet poate avea variante fonologice diferite. Variantele fonetice ale sunetelor, care nu au importanță pentru sistemul fonologic al limbii (deși pot deveni punctul de plecare al modificărilor fonologice), amintesc influența fictivă a contextului asupra sensului, care cîndva poate deveni o influență reală și poate provoca o diferențiere de sens. Și pentru variantele stilistice independente de context (*nevastă — muiere*) există o analogie fonetică : așa-numitele variante fonetice (*joc — gioc*).

Concluzia pe care o trage Kurylovici la sfîrșitul acestui studiu este că pentru limbă esențialul îl constituie sensul general al cuvîntului, care nu este determinat de context, în timp ce sensurile celelalte («particulare», «specifice») nu fac altceva decît să adauge celui principal elemente de context. Sensurile principale pot primi atîtea elemente de context, încît, uneori, se ajunge la o ramificație semantică foarte complexă.

Problema sensului cuvîntului este abordată și în lingvistica românească. Dintre studiile mai recente amintim capitolul «Aspectul semantic al cuvîntului» din cartea «Limba română contemporană» a academicianului Iorgu Iordan, capitolul «Formă și conținut» din cartea «Studii de lingvistică generală» a academicianului Alexandru Graur și capitolul «Conținutul cuvîntului» din «Limba română (fonetică, vocabular, gramatică)» editată de Institutul de lingvistică din București.

Acad. Iorgu Iordan definește cuvîntul ca unitatea dintre «două elemente, indestructibil legate între ele : un element material, sunetele, partea sonoră, de natură pur fizică. . . și un element ideal, noțiunea, care oglindește realitatea înconjurătoare».

În ce privește raportul dintre sens și noțiune, acad. I. Iordan arată că ele nu pot fi identificate «. . . sensul unuia și aceluiași cuvînt poate fi (și adesea este) multiplu, pe cînd noțiunea exprimată de cuvîntul în discuție este unică. Am putea vorbi de un sens fundamental, cel mai general cu putință (acesta ar fi noțiunea), și de sensuri secundare, derivate, mai mult ori mai puțin diferite unul de altul, dar întemeindu-se toate pe cel fundamental (acestea ar fi sensurile propriu-zise)».

Referindu-se la raportul dintre cuvînt și noțiune, acad. Iorgu Iordan susține teza că

BDD-A10356 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:54:48 UTC)

prepoziţiile şi conjuncţiile, ca «expresii ale raporturilor dintre noţiuni» precum şi interjecţiile, ca «manifestări ale unor senzaţii», nu au la bază o noţiune «logic elaborată». În această privinţă este citată şi părerea lingvistei sovietice E.M. Galkina-Fedoruk: «noţiunea este sensul cuvîntului, cînd e vorba de limba raţională, dar nu în ceea ce priveşte cuvintele care exprimă emoţii şi manifestări de voinţă[1]».

În ultima parte a capitolului citat, acad. Iorgu Iordan face o analiză amănunţită a omonimelor şi a sinonimelor, arătînd modul în care apar şi cum se comportă ele în limbă.

În ce priveşte omonimele (— cuvinte cu mai multe sensuri —), se arată că ele apar «prin extinderea folosirii unui cuvînt pentru a denumi obiecte sau fenomene mai mult sau mai puţin asemănătoare cu cel vechi». Astfel, cuvîntul *capră* (nume de animal) a căpătat sensurile de «capră a trăsurii», «capră de tăiat lemne», «capră de sărit» (în gimnastică). Uneori această extindere are la bază un element afectiv. Ex. *ciupercă* «pălărie femeiască mică şi caraghioasă»; *dovleac* (sau *bostan*) «cap (prost)»; *plisc* (sau *clonţ*) «gura omului» etc.

Omonimele iau naştere şi din cauza modificărilor fonetice suferite de cuvinte în decursul istoriei. Ex. *cioacă* «o specie de cioară» (cuvînt slav sau maghiar), *cioacă* «deal» (din sîrbeşte sau bulgăreşte).

Un alt izvor al omonimiei îl constituie împrumuturile din alte limbi, în cazurile în care cuvîntul împrumutat capătă o formă identică cu a unuia neaoş. Ex. *casă* (de locuit) lat. *casa* şi *casă* (de bani) <fr. *caisse* etc.

În ce priveşte sinonimele, acad. Iorgu Iordan arată că, în urma unei analize mai amănunţite a conţinutului lor noţional, nu este greu de observat că ele nu au totdeauna sensuri perfect identice. Ca sinonime perfecte se citează adesea *timp* şi *vreme*, *prilej* şi *ocazie*, *secol* şi *veac* etc., uitîndu-se că ele nu pot fi substituite totdeauna unul prin altul. De exemplu *vreme* nu poate fi înlocuit prin *timp* în locuţiunea *de vreme ce*, *prilej* prin *ocazie* în *lucru de ocazie* etc. Dacă se ajunge citeodată ca limba să aibă unele sinonime perfecte, situaţia nu este tipică, pentru că unul din cele două cuvinte sinonime sau dispare cu timpul sau capătă o altă accepţiune.

Referitor la apariţia sinonimelor se arată că în majoritatea cazurilor avem a face cu o origine multiplă, cele mai multe explicîndu-se prin bilingvism, care nu presupune neapărat amestec de populaţii, ci rezultă şi din însuşirea unei limbi străine de către un număr redus de oameni, a căror influenţă asupra limbii, la un moment dat, este puternică.

Apariţia sinonimelor nu se datoreşte totdeauna influenţelor străine. Este cazul numelor diferite pe care le poartă aceleaşi obiecte în graiurile teritoriale şi care o dată pătrunse în limba comună devin sinonime. Aşa se explică *straie* alături de *haine* etc.

Uneori originea sinonimelor se explică şi prin mijloacele de formare a cuvintelor, caracteristice limbii respective. Ex. *brădet — brădiş*, *incomplet — necomplet* etc.

Alteori sinonimia se datoreşte colaborării dintre mijloacele interne ale limbii şi unele influenţe străine. Este cazul împrumuturilor de origine latino-romanică formate de la verbe cu sufixul *-ţie*, care au devenit sinonime cu infinitivele substantivate româneşti ale aceloraşi verbe: *administraţie — administrare*, *formaţie — formare* etc. Dar, ca la toate sinonimele şi în acest caz, deosebirea semantică este evidentă. Infinitivul substantivat, din cauza originii verbale, păstrează nuanţa de acţiune, în timp ce substantivul corespunzător a pierdut-o. (Comp. *administrarea bunurilor statului* cu *administraţia bunurilor statului*.)

Acad. Iorgu Iordan aminteşte aici şi derivaţia sinonimică: «două cuvinte care au acelaşi înţeles propriu devin sinonime şi prin înţelesul lor figurat». De exemplu, *a arde*, *a frige* şi *a pîrli* sînt într-un fel sinonime. Datorită acestui fapt, verbul *a arde*, din expresia *m-am ars* «am făcut o greşeală mare, o prostie», poate fi înlocuit cu *a frige* sau *a pîrli* şi expresia devine *m-am fript* sau *m-am pîrlit*, păstrînd aproximativ acelaşi înţeles. Astfel, verbele *a frige* şi *a pîrli* au devenit sinonime cu *a arde* şi în sensul lor figurat.

Precizările făcute de acad. I. Iordan în studiul amintit, cu privire la omonimie şi la sinonimie, sînt foarte importante pentru studierea evoluţiei semantice a cuvîntului.

[1] E. M. Galkina-Fedoruk, *op. cit.*

BDD-A10356 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:54:48 UTC)

Studiile prezentate pînă aici au scopul de a arăta ce trebuie să înțelegem prin conținutul cuvîntului, arătînd sub ce formă se manifestă el, și fac abstracție, în general vorbind, de complexul sonor. Privind în ansamblu toate aspectele problemei pe care o prezentăm, lipsa aceasta este suplinită de studiul pomenit mai sus al academicianului Alexandru Graur. Obiectul acestui studiu îl formează raportul dintre formă și conținut în limbă. Printr-o cercetare amănunțită a raportului dintre conținut și formă, acad. Al Graur demonstrează netemeinicia concepției, dominantă în lingvistica burgheză, potrivit căreia forma este absolut arbitrară și nu are nici o legătură cu conținutul. Numeroase fenomene care pot fi observate în dezvoltarea limbii s-ar părea că justifică o astfel de concepție. Astfel, unele cuvinte și-au modificat sensul, în decursul istoriei, fără ca sunetele din care sînt alcătuite să fi suferit schimbări simțitoare. Ex. *casă*, în latinește însemna «cocioabă», iar acuma denumește o locuință cît se poate de confortabilă. La fel *mîndru*, la origine însemna «înțelept», iar azi, fără să-și fi schimbat întru nimic forma, înseamnă «frumos» sau «trufaș». Există și cazuri în care se modifică sunetele, iar conținutul rămîne același. Ex. cuvîntul latin *sole* a devenit în română *soare*, fără a suferi vreo schimbare de conținut. De asemenea, în cazurile în care se schimbă și sunetele și înțelesul (vechiul slav кржгъ. «cerc» a devenit în românește *crîng*) cele două schimbări nu merg împreună: «schimbările de sens sînt legate de evoluția societății, de descoperiri, de influențe din partea altor popoare, și diferă de la cuvînt la cuvînt, pe cînd schimbările sunetelor țin de regulile interne ale limbii și se produc în mod uniform la cuvinte care diferă total între ele ca sens: în *moară*, *o* a devenit *oa* pentru că în silaba următoare era un *ă* (ca în *poartă* din lat. *porta*, în *coasă* din v. sl. *kosa*, în *roagă* din lat. *rogat* etc.). Însuși caracterul de sistem al schimbărilor fonetice ne-ar îndemna să credem că, în limbă, între schimbările de formă și cele de conținut nu există nici o legătură. În acest caz ar însemna că legea materialismului dialectic, potrivit căreia între formă și conținut există o unitate indisolubilă, unit în care ambele elemente se influențează r proc, nu acționează și în domeniul limbii. Ac Al. Graur arată că o astfel de concepție, c este proprie lingviștilor idealiști, își are izvo într-o înțelegere greșită a ceea ce înseam formă în lingvistică. Evident, în ce privo vocabularul, forma o constituie grupul sunete care îmbracă sensul cuvîntului. «sunetele, luate fiecare în parte, nu sînt formă, pentru că ele nu au un conțin Sunetele sînt numai materialul din care e constituită forma, dar nu sînt forma însăși,du cum la un compus chimic, diferitele molecu luate izolat, nu constituie o formă, dar or nizarea lor generală este o formă.» Transf marea lui *sole* în *soare* nu echivalează cu schimbare de formă, în înțelesul marx al acestui cuvînt. Prin faptul că s-au schimb unul sau două sunete nu am căpătat alt cuvî Dar cînd *chelner* a fost înlocuit cu *ospăt* s-a produs o schimbare de formă însoțită de o schimbare de conținut. La fel se pet lucrurile și în morfologie. Dacă pluralul n vechi *ceasure* devine *ceasuri*, nu înseamnă că s-a produs o schimbare de formă. I cînd pluralul *blăni* este înlocuit cu *blănu* schimbarea de formă este evidentă, ca legătura ei cu o schimbare de conținut.

În concluzia la această cercetare, ac Al. Graur arată: «Așadar, legea generală materialismului dialectic, care spune că în se modifică conținutul și acesta fie că provoa modificarea imediată a formei, fie că se acon dează un timp cu forma veche și numai du un timp ajunge să o arunce în aer, — acea lege este valabilă și pentru faptele de lim Ideea greșită că în materie de limbă for și conținutul ar putea evolua independent u de alta se bazează pe neînțelegerea noțiu de formă: numai materialul din care e al tuită forma poate să se modifice independ de conținut».

Interpretarea pe care acad. Al. Grau dă formei cuvîntului, în lumina materia mului dialectic, deschide noi perspective cercetare în domeniul lexicului și poate ducă la rezolvarea unor probleme mult c troversate.

C. OTOBÎCU

BDD-A10356 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:54:48 UTC)